

7. ŚWIĘTY AUGUSTYN ODKRYWANY PRZEZ MUZUŁMANÓW* (Alger – Annaba – Souk-Ahras, 1-7 IV 2001)

Na wstępie należy przypomnieć, że Organizacja Narodów Zjednoczonych ogłosiła rok 2001, rokiem dialogu między cywilizacjami. Mając na uwadze konieczność dialogu w czasach dzisiejszych, między cywilizacją chrześcijańską a światem arabskim, zaczęto poszukiwać wielkich postaci historycznych, których życie i działalność wyrastałyby na bazie wymienionych cywilizacji oraz stanowiłyby żywą egzemplifikację możliwości realnego dialogu między tymiż cywilizacjami. Ostatecznie przyjęto, że postać św. Augustyna, związanego przez swe życie i działalność z Afryką Łacińską, gdzie krzyżowały się wpływy cywilizacji rzymskiej oraz lokalnej tradycji afrykańskiej, ogniskuje i łączy w sobie elementy związane z dwiema wielkimi cywilizacjami świata starożytnego. Co więcej, uznano, że osoba i działalność (Biskupa Hippony również współcześnie może stanowić żywy pomost łączący dwa światy: muzułmański i chrześcijański.

Mając na uwadze powyższe przesłanki, postanowiono zorganizować w roku 2001, w roku dialogu między cywilizacjami, międzynarodowe kolokwium poświęcone życiu oraz działalności św. Augustyna¹. Inicjatywa zorganizowania tej wielkiej imprezy, o zasięgu ogólnosiwiatowym, wyszła ze strony prezydenta Algerii Abdelazisa Bouteflika oraz Katolickiego Uniwersytetu we Fryburgu szwajcarskim. Uroczysta ceremonia otwarcia kolokwium, dokonana przez prezydenta Republiki Algierskiej, miała miejsce 1. kwietnia 2001 roku w Algierze, przy współudziale ponad 600 osób, w tym licznych dziennikarzy oraz przedstawicieli ambasad i placówek dyplomatycznych. Tytuł kolokwium: *1er Colloque international sur le philosophe algérien Augustin* (Pierwsze międzynarodowe kolokwium poświęcone algierskiemu filozofowi Augustynowi), jest świadectwem mądrego kompromisu, zawartego w duchu dialogu, który nakazuje szukać tego, co wspólne. Płaszczyzną wspólną, nie kwestionowaną przez obie strony, jest doktryna filozoficzna Augustyna, który żył i działał na terenach należących współcześnie do Republiki Algierskiej.

Jako jedyny przedstawiciel polskich teologów uczestniczyłem we wszystkich sesjach naukowych, wyżej wymienionego kolokwium, oraz we wszystkich imprezach towarzyszących. Było to możliwe dzięki współpracy, jaką nawiązał Katolicki Uniwersytet Lubelski z Katolickim Uniwersytetem we Fryburgu Szwajcarskim. Stypendium naukowe, przyznane mi przez Uniwersytet we Fryburgu, pozwoliło pokryć

¹ Prezentowane sprawozdanie Autor przedstawił podczas półdniowej sesji naukowej: *Święty Augustyn i jego „Wyznania”*, zorganizowanej na KUL-u 21 X 2002 r., z okazji otwarcia przywiezionej przez prof. Otto Wermelingera z Fryburga Szwajcarskiego wystawy: *Augustinus afrykański i powszechny*, uzupełnionej augustyńskimi pismami z Biblioteki Uniwersyteckiej KUL (4 gabloty: polskie przekłady „Wyznań” i „Państwa Bożego” oraz innych dzieł). Wprowadzenia do sesji dokonała prof. dr hab. A. Kijewska, a obok ks. prof. dra hab. F. Drączkowskiego wystąpili: prof. Otto Wermelinger *Pourquoi St. Augustin entreprend-il d'écrire les „Confessions”*, oraz ks. prof. dr hab. A. Eckmann – *Aktualność św. Augustyna*; nota od Redakcji.

¹ Por. sprawozdanie: S. Longosz, *Afrykańskość i uniwersalność św. Augustyna*, VoxP 21 (2001) t. 40-41, 707-709.

koszty podróży i pobytu w Algierze. Należy też dodać, że niepomiarowa rola w zorganizowaniu tego udziału w wyżej wymienionym kolokwium, przypada Polskiej Misji Katolickiej w Szwajcarii, kierowanej przez ks. rektora dra Krystiana Gawrona. Na program Kolokwium składały się dwie główne sesje: pierwsza 4-dniowa sesja, która odbywała się w Algierze w dniach 1-4 kwietnia, druga – 3-dniowa sesja wyjazdowa, która odbyła się w dniach 5-7 kwietnia. Zasadniczym celem drugiej sesji było zwiedzanie miejsc związanych z życiem i działalnością św. Augustyna. W dniu inauguracji kolokwium, 1. kwietnia o godzinie 18.00 w holu Biblioteki Narodowej w Algierze, nastąpiło również otwarcie wystawy poświęconej św. Augustynowi. Głównym jej organizatorem był prof. Otto Wermelinger z Fryburga Szwajcarskiego (najważniejsze eksponaty tej wystawy, dzięki uprzejmości wymienionego profesora, zostały przywiezione do Lublina i wystawione w holu głównym KUL). W dniach 2-4 kwietnia 2001 wygłoszono 36 referatów. Posiedzenia naukowe odbyły się w sali obrad w hotelu El-hora-si. Przedmiot obrad, oznaczony w podtytule tematu kolokwium, streszczał się w dwóch słowach: *Africanité et universalité* (Afrykańskość i uniwersalizm. Augustyn dla Algierczyków jest – tak jak oni – Afrykańczykiem, który wyrósł na tej samej ziemi, na której oni obecnie żyją. Augustyna kształtowała cywilizacja rzymska, która w pewnym stopniu stanowi prehistorię Algierii. Aż 12 referatów poświęconych było problemowi „afrykańskości” Augustyna, mając na uwadze jego pochodzenie. Szeroko był również dyskutowane zagadnienie, czy Augustyn wywodził się z linii kolonizatorów rzymskich, czy też był bardziej autochtonem, wywodzącym się przez matkę z Berberów. „Numidyjczycy, mieszkańcy północnej Afryki, byli blisko spokrewnieni z dzisiejszymi Berberami, grupą, która zawsze zachowywała swój indywidualny sposób życia. Nawet imię – Monika, matki św. Augustyna, może wskazywać na dawniejsze wierzenia jej rodziny, jako że wywodzi się od miana lokalnego bóstwa – bogini Mon. Monika jest więc zdrobnieniem pochodzącym od imienia bogini – Mon-Mona” (P. Brown, *Augustyn z Hippony*, tłum. W. Radwański, Warszawa 1993, s. 26). Z drugiej strony przypomniano, że imię ojca Augustyna – Patrycjusz; świadczyłoby o jego rzymskiej proveniencji. „W domu Patrycjusza wszyscy, nie wyłączając służby, mówili tylko po łacinie” (A. Trapè, *Święty Augustyn*, tłum. J. Sulowski, Warszawa 1987, s. 19).

Profesor Serge Lancel podkreślił w swym referacie, że właśnie to dziedzictwo duchowe, w którym spletały się elementy kultury łacińskiej oraz afrykańskiej, stało się istotnym czynnikiem wiodącym Augustyna do odkrycia wartości uniwersalnych (*Entre africanité et romanité: le chemin d'Augustin vers l'universel*). Przypomniano, że Augustyn wywarł znaczny wpływ na kształtowanie się ówczesnego prawodawstwa (Charles Munier, *L'influence de saint Augustin sur la législation de son temps*) oraz organizowanie akcji społecznej (Claude Lepelley, *La lutte en faveur des pauvres: observations sur l'action sociale de saint Augustin dans la région d'Hippone*). Żywe zainteresowanie wywołał również referat wybitnego znawcy myśli augustyńskiej, profesora paryskiej Sorbony – André Mandouze'a na temat stosunku św. Augustyna do donatyzmu (*Saint Augustin et le donatisme*). W poszczególnych wystąpieniach akcentowano, że Augustyn identyfikował się z wszystkimi problemami, jakie rodziły się w czasach mu współczesnych na terenie Afryki północnej, świadom swej przy-

należności afrykańskiej. O sobie samym pisał: *Afer sum* – „Jestem Afrykańczykiem” (*Contra Epistolam Petiliani* III 26, 31).

Drugi i trzeci dzień kolokwium (3-4 kwietnia) poświęcone były problematyce uniwersalnych wartości nauki Biskupa Hippony (*Universalité d'Augustin*). Na pierwszym miejscu prezentowano Augustyna jako człowieka dialogu. Tej sprawie poświęcone były dwa różne referaty. Profesor Thérèse Führer, z uniwersytetu w Zurychu, ukazała w swym wystąpieniu otwartość Augustyna na podjęcie dialogu we wszystkich sytuacjach i okolicznościach (*Augustin, un homme du dialogue*). Profesor Maria Grazia Mara z Institutum Patristicum z Rzymu, w oparciu o *Wyznania*, przedstawiła Augustyna jako człowieka zdolnego do przyjaźni, pielęgnującego przyjaźń oraz zdolnego do dialogu ze wszystkimi, nawet z ludźmi prezentującymi zupełnie odmienne poglądy (*Augustin, un homme de la relation et du dialogue dans le Confessions?*).

Ważną pozycję zajmowały także referaty dotyczące problematyki pedagogicznej w twórczości św. Augustyna. Charakter przekrojowy posiadało wystąpienie doktora Tahar'a Absi, pracownika naukowego Uniwersytetu Algierskiego, na temat idei pedagogicznych św. Augustyna (*La pensée éducative de saint Augustin*). Prelegent podkreślił, że model wychowawczy wypracowany przez Biskupa Hippony, w odróżnieniu od wcześniejszych systemów, oparty był na wolności i tolerancji. Profesor Michaela Zelzer z Wiednia przedstawiła pierwszy cykl siedmiu nauk wyzwolonych, opracowanych przez Augustyna oraz ukazała rolę jaką odegrał on w rozwoju kultury średniowiecza („*Disciplinarum libros conatus sum scribere*” [Aug. Retr. 1, 6]: *Le premier cycle de sept arts libéraux et sa place dans développement culturel du Moyen-Âge chrétien*).

Osobną grupę referatów stanowiły opracowania bazujące na problematyce zawartej w *De civitate Dei*. Kwestie filozoficzne, polityczne i społeczne, występujące w wymienionym dziele Augustyna, omówił w swym wystąpieniu profesor Robert Dodaro, z Institutum Patristicum „Augustinianum” z Rzymu (*Augustin d'Hippone entre la cité terrestre et la cité de Dieu*). Koncepcję „Państwa Bożego” Augustyna w relacji do wizji idealnego państwa przedstawionej przez filozofów i innych myślicieli, omówił w swym referacie dr Henri Teissier, arcybiskup Algieru (*La Cité de Dieu d'Augustin et de quelques autres*). Na tym miejscu warto zaznaczyć, że Ksiądz Arcybiskup wraz z Nuncjuszem Apostolskim uczestniczyli we wszystkich sesjach naukowych omawianego kolokwium. Interesujące ujęcie teologii historii św. Augustyna przedstawił Zeinab El Khodeiry, profesor Uniwersytetu Algierskiego (*Théologie de l'histoire chez saint Augustin*).

Należy dodać, że powyższy krótki przegląd, ze względu na szczupłe ramy czasowe niniejszego wystąpienia, posiada charakter selektywny. W programie kolokwium przewidziany był czas na dyskusje: pierwszą półgodzinną, na podsumowanie sesji przedpołudniowej oraz drugą – godziną – na zakończenie dnia. Najciekawsze były wypowiedzi dyskutantów reprezentujących krąg muzułmański. Dla wielu z nich, poznane treści były zupełnie nowe i odkrywcze. Większość dyskutantów nie ukrywała swej fascynacji, podziwu i zachwytu. Wiele opinii i uwag wyrażano w rozmowach kularowych, w przerwach na kawę i posiłki. Warto nadmienić, że językiem kolokwium był język francuski. Referaty, co prawda, były wygłaszane w językach:

francuskim, angielskim oraz arabskim. Zdecydowanie jednak dominował język francuski, tak w oficjalnych komunikatach jak i w dyskusjach kulturalowych. Prelegenci włoscy i niemieccy przedstawiali swoje referaty również w języku francuskim.

Druga sesja, wyjazdowa, odbyła się, jak już wspomniano w dniach 5-7 kwietnia w Annabie (dawniej Hippona), gdzie Augustyn przez 34 lata (od 396 do 430, tj. do śmierci) spełniał swą posługę biskupią. Uczestnicy kolokwium zostali przewiezieni samolotami do Annaby, położonej 630 km na wschód od Algieru. Z Annaby zorganizowane były wyjazdy autokarowe do miejsca urodzenia św. Augustyna – do Tagasty (obecnie Souk-Ahras) oraz do miejsca studiów Augustyna – do Madaury (obecnie Mdaourouch). W Annabie zostały wygłoszone dalsze cztery referaty, dotyczące głównie topografii zwiedzanych miejsc. Siódmego kwietnia nastąpił powrót do Algieru, gdzie profesor André Mandouze dokonał podsumowania całości kolokwium.

W wygłaszanych referatach i prowadzonych dyskusjach podkreślano tolerancję Augustyna oraz jego gotowość i zdolność do dialogu. W sposób szczególny akcentowano, że Augustyn był człowiekiem głoszącym pokój. Hasło: pokój – *pax*, było naczelnym hasłem całego kolokwium. Wszyscy uczestnicy otrzymali plakietki przedstawiające fragment mozaiki rzymskiej z napisem: *Pax et concordia sit convivio nostro* – „Pokój i zgoda niech towarzyszą naszemu spotkaniu”. Organizatorzy spotkania postarali się o wydanie drukiem niewielkich książeczek, w których umieszczono 10 określeń (definicji) pokoju z *De civitate Dei – O państwie Bożym* św. Augustyna. Wśród 10 określeń pokoju, pięć pierwszych ma na względzie pokój coraz to wyższych szczebli w bycie indywidualnym. Augustyn określa, czym jest pokój ciała, pokój duszy nierozumnej, pokój duszy rozumnej, pokój między duszą i ciałem oraz pokój między człowiekiem i Bogiem. Pięć dalszych określeń dotyczy pokoju w bytowaniu społecznym. Augustyn określa, czym jest pokój pomiędzy ludźmi, pokój domu, pokój państwa (ziemskiego), pokój państwa niebieskiego oraz pokój wszechrzeczy. Powyższe 10 definicji zostało podanych w oryginale łacińskim oraz w przekładzie francuskim i arabskim. Teksty powyższe można znaleźć w *De civitate Dei* (XIX 13):

1. **Pokój ciała** (*pax corporis*) jest uporządkowanym układem jego części (*ordinata temperatura partium*).
2. **Pokój duszy nie rozumnej** (*pax animae irrationalis*) jest uporządkowaną spokojnością jej pożądań (*ordinata requies appetitionum*).
3. **Pokój duszy rozumnej** (*pax animae rationalis*) jest uporządkowaną zgodnością poznawania i działania (*ordinata cognitionis actionisque consensio*).
4. **Pokój między ciałem i duszą** (*pax corporis et animae*) jest uporządkowanym życiem i zdrowiem żyjącej istoty (*ordinata vita et salus animantis*).
5. **Pokój między śmiertelnym człowiekiem i Bogiem** (*pax hominis mortalis et Dei*) jest uporządkowanym posłuchem w wierze, rządzonym przez prawo wieczne (*ordinata in fide sub aeterna lege oboedientia*).
6. **Pokój pomiędzy ludźmi** (*pax hominum*) jest uporządkowaną ich zgodą (*ordinata concordia*).
7. **Pokój domu** (*pax domus*) jest uporządkowaną zgodą jego mieszkańców, co do rozkazywania i posłuchu (*ordinata imperandi atque oboediendi concordia cohabitantium*).

8. **Pokój państwa** (*pax civitatis*) jest uporządkowaną zgodą obywateli co do rozkazywania i posłuchu (*ordinata imperandi atque oboediendi concordia civium*).
9. **Pokój państwa niebieskiego** (*pax caelestis civitatis*) jest społecznością doskonale uporządkowaną i doskonale zgodną co do radowania się Bogiem, tudzież wzajemnego radowania się sobą w Bogu (*ordinatissima et concordissima societas fruendi Deo et invicem in Deo*).
10. **Pokój wszechrzeczy** (*pax omnium rerum*) jest spokojnością porządku (*tranquillitas ordinis*).

Warto zauważyć, że we wszystkich powyższych definicjach istotną rolę odgrywają dwa terminy: „porządek” (*ordo*) i „zгода” (*concordia*). Według św. Augustyna porządek (*ordo*) jest rozmieszczeniem równych i nierównych rzeczy z wyznaczeniem odpowiedniego dla każdej z nich miejsca. Porządek oznacza układ, ułożenie harmonijne, według logiki, według prawa natury. Drugi rzeczownik „zгода” (*concordia*) oznacza też jedność oraz jednomyślność. Bóg, Pan wszechświata, uczynił wszystko, stworzył cały kosmos – uładzony, uporządkowany według praw najwyższej mądrości, która jest w Bogu i przynależy do Jego istoty. Bóg w Trójcy Jedyne jest absolutną i doskonałą jednością.

Pierwsze międzynarodowe kolokwium poświęcone św. Augustynowi, które odbyło się w Algierze – Annabic w dniach od 1-7 IV 2001 roku, stało się wielkim wydarzeniem naukowym i historycznym, które przyczyniło się do ożywienia dialogu między chrześcijanami i muzułmanami. Święty Augustyn stał się postacią, która łączy dwa światy: chrześcijański i arabski. Ten wielki święty, Ojciec i Doktor Kościoła, żyjący półtora tysiąca lat temu (354-430), staje się pomostem, na którym spotykają się dwie wielkie współczesne cywilizacje. Zainicjowane spotkanie w Algierze zaowocowało również na płaszczyźnie studiów i badań, dzięki którym Augustyn współcześnie odkrywany jest przez świat arabski – przez muzułmanów.

Ks. Franciszek Drączkowski – Lublin KUL